

Vooruit met de wijk!

Inhoud

Voorwoord: Urgentie, innovatie en samenwerken	3
De wijk is terug van weggeweest	4
Kwetsbare wijken vragen om constante aandacht	6
Naar een wendbare wijkaanpak	7
Tussen territoriumdrift en burgerkracht	8
Integrale aanpak van ondermijning	9
Werken aan een diverse stad	12
Aardgasvrije wijken van én voor bewoners	14
Onderwijsachterstanden: een wijkprobleem?	17
ABCD als motor voor de wijkaanpak	19
Inclusiviteit voorbij het sociaal domein	21
Bewoners maken de wijk: een beter en mooier Selwerd	23
Samen sturen in de wijk	25
De kracht van de moderne wijkambtenaar	27

Urgentie, innovatie en samenwerken

De wijk staat weer in de schijnwerpers. Tijdens de economische crisis raakte de grootschalige wijkaanpak enigszins in vergetelheid. Maar nu de energietransitie, de verstedelijkingsopgave en de transformaties in het sociaal domein in onze wijken landen, zijn innovatieve aanpakken hard nodig. Dit magazine bundelt de oogst van het landelijke congres *Vooruit met de wijk!* en geeft verschillende perspectieven op de wijk.

Dagelijks zetten honderden beleidsmakers, professionals en bewoners zich in voor leefbare wijken. Dat is en blijft hard nodig, zo bleek de afgelopen jaren uit [diverse onderzoeken](#). Terwijl het Rijk, gemeenten en woningcorporaties vooral druk waren met andere opgaven, kreeg de economische crisis namelijk ook effect op het leefklimaat van kwetsbare wijken.

Gelukkig doen onze kwetsbare wijken het nog steeds beter dan probleemwijken in landen om ons heen. Dat was bijvoorbeeld te zien in de

NTR-televisieserie *Danny in de buitenwijken*, waarin journalist en programmamaker Danny Ghosen op pad ging in de voorsteden van onder meer Marseille, Birmingham, Napels en Dublin. Stuk voor stuk wijken die beleidsmakers jarenlang links lieten liggen. Ghosen toont in de serie schrijnende en uitzichtloze situaties: kinderen die opgroeien in armoede, buurten waar radicalisering om zich heen grijpt en de georganiseerde misdaad de dienst uitmaakt. Veel bewoners zijn hier de aansluiting met de *mainstream* samenleving verloren.

Om deze spookbeelden buiten de deur te houden, herontdekken steeds meer gemeenten het wijk- en buurtgericht werken. Werkwijzen van vroeger worden afgestoft en nieuwe manieren van werken worden uitgevonden. Ook in de Tweede Kamer is de leefbaarheid en veiligheid weer vaker onderwerp van gesprek. In het voorjaar van 2018 besloten onderstaande vijf partijen, ieder vanuit hun eigen rol, samen het landelijke congres *Vooruit met de wijk!* te organiseren.

Op 11 oktober 2018 kwamen in Groningen ruim 300 mensen samen omdat ze de urgentie voelen om wijkgericht aan de slag te gaan. Ze waren op zoek naar inspiratie, innovatieve ideeën en ervaringen uit de praktijk. Dit magazine blikt terug op de gevonden mogelijkheden, partnerschappen en aanknopingspunten. Met de uitwerking moet u nu zelf aan de slag.

We wensen u veel leesplezier en inspiratie toe!

Namens alle organiserende partijen,

Matthijs Uyterlinde en Niels Gastkemper
(Platform31)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

__PLATFORM31__

De wijk is terug van weggeweest

Nu het economisch beter gaat met Nederland, keert de kwetsbare wijk terug op de beleidsagenda. Dat roept vragen op, want hoe organiseer je een effectieve wijkaanpak? “Voor succesvolle wijkvernieuwing is ook het Rijk nodig”, zegt de Groningse wethouder Roeland van der Schaaf.

“Het gaat goed met Groningen, hartstikke goed zelfs”, **vertelt** wethouder Van der Schaaf een zaal vol beleidsmakers, wijkprofessionals en actieve bewoners op het congres *Vooruit met de wijk!* De stad zit economisch in de lift, heeft een booming huizenmarkt en is een broedplaats voor startups en ondernemers. Toch profiteert niet iedereen in

Groningen van de economische groei. “Er dreigt een tweedeling in de stad. Dat willen we als gemeente koste wat kost voorkomen”, zegt Van der Schaaf. De gemeente start dit jaar daarom een nieuw programma wijkvernieuwing.

Samen aan de slag

In vier wijken gaat de gemeente met en voor bewoners aan de slag. “We hebben gekozen voor een actieve overheid die naast de bewoners staat”, vertelt Van der Schaaf over de Groningse wijkaanpak. En dat werpt vruchten af. Via het Wijkbedrijf Selwerd kwamen al dertig initiatieven binnen, van buurttaxi tot ondernemersplatform. “Als je bewoners de tools geeft, kunnen ze het overnemen en krijg je een gelijkwaardige relatie”, aldus de wethouder.

Onderzoeker Matthijs Uyterlinde van Platform31 legt uit dat de wijkaanpak tijdens de crisis in zwaar weer belandde. “Van oudsher investeert het Rijk om te voorkomen dat wijken afglijden. Maar door bezuinigingen en ander beleid is de wijkvernieuwing stilgevallen.” Nu de economie aantrekt, proberen gemeenten en hun partners kwetsbare wijken weer in de lift te krijgen.

Uyterlinde trok de wijken in om te onderzoeken hoe je **een succesvolle wijkaanpak** opzet.

Gedeelde urgentie als basis

De eerste stap is een gedeeld gevoel van urgentie: er moet grond zijn voor de aanpak van een gezamenlijk probleem. “Urgentie ontstaat uit een collectief gevoel dat er iets moet veranderen. Bijvoorbeeld omdat hier een aantal incidenten heeft plaatsgevonden of omdat de openbare ruimte verloedert. Maar urgentie kan ook voortkomen uit een burgerinitiatief om een buurthuis op te knappen, of samen zonnepanelen in te kopen”, vertelt Uyterlinde.

Vervolgens is het zaak om coalities te vormen en een gezamenlijke visie op de wijk te ontwikkelen. Uytterlinde benadrukt dat het belangrijk is om voor de juiste randvoorwaarden te zorgen, zoals een lange looptijd en het organiseren van bestuurlijke rugdekking. “Dat lijken misschien open deuren, maar als je deze punten onderschat, is de kans groot dat de wijkaanpak faalt.”

De gastransitie kan een motor van wijkvernieuwing zijn

Aardgastransitie als koppelkans

Het Klimaatakkoord van Parijs, maar ook het kabinetsbesluit om de Groningse gaskraan dicht

te draaien, zorgt ervoor dat we in hoog tempo van het aardgas af moeten. Op dit moment is 94 procent van de Nederlanders op het aardgasnet aangesloten. Dat zijn ruim 7 miljoen woningen. Wethouder Van der Schaaf: “Deze operatie biedt kansen op het gebied van volksgezondheid, huisvesting en noem het maar op. Het is zonde als we die mogelijkheid laten liggen. De gastransitie kan een motor van wijkvernieuwing zijn.”

De aardgastransitie is een enorme opgave voor gemeenten, die grotendeels wijkgericht wordt opgediend. “We komen straks bij iedereen over de vloer om de woning te isoleren en de cv-ketel eruit te halen”, legt Uytterlinde uit. “Dat biedt de mogelijkheid om bewoners te vragen hoe het met ze gaat, wat beter kan in de wijk en hoe ze daaraan zelf kunnen bijdragen. Doen we dat niet, dan investeren we straks miljarden euro’s zonder dat de leefbaarheid en de veiligheid van wijken verbetert.”

Voorzitter Harrie Bosch van het Landelijke Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA) pleit voor een actieve rol van bewoners bij wijkvernieuwing. “Het kan niet zonder bewoners: zij zijn een volwaardige partner.” Verwijzend naar het [essay](#) *Tussen territoriumdrift en burgerkracht: Actiepunten voor een weerbare wijkaanpak* dat de LSA in juli 2018 publiceerde, legt hij uit dat we

moeten werken aan ‘weerbare wijken’. Bosch ziet bijvoorbeeld kansen op het gebied van de werkgelegenheid. “Er komt heel wat kijken bij het gasvrij maken van onze wijken. Daarin moet werk zitten, ook voor de mensen in kwetsbare wijken.”

Oproep aan het Rijk

De wijkaanpak staat weer op de agenda bij gemeenten, maar nog niet bij het Rijk. En dat is jammer, vindt Van der Schaaf. “In het Regeerakkoord komt het woord wijkaanpak helaas nog niet voor. Wij *believers* moeten aan het Rijk duidelijk maken dat investeren in onze wijken noodzakelijk is. Want zonder steun in de rug krijgen we het niet voor elkaar”, aldus de wethouder.

Dat constateert ook LSA-voorzitter Bosch, die pleit voor meer steun vanuit het Rijk bij de wijkaanpak. “We zien wel beweging in Den Haag, maar voorlopig nog te weinig. Ze zouden een actievere rol kunnen en moeten spelen. Voor een succesvolle wijkaanpak is ook het Rijk nodig.”

Het [kennisdossier Stedelijke vernieuwing](#) van Platform31 geeft u een gestructureerd beeld van de beleidsontwikkeling, de huidige trends en het speelveld waarin partijen in de wijk vandaag de dag opereren.

Harrie Bosch

Kwetsbare wijken vragen om constante aandacht

Korte termijn successen, lange termijn doorzetten

Interview met Paul Schnabel, voormalig directeur Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en lid van de Programmaraad van Platform31

Tijdens het congres ging Paul Schnabel in op de vraag: Wat staat ons te doen om wijken vitaal te houden? Vanuit zowel de onderzoeken van het SCP, als zijn nieuwe boek: **Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht** deelt hij zijn inzichten over de urgentie van wijkaanpak. Hij benadrukt: "Het werken aan kwetsbare wijken is een langdurig proces. Zorg dat je resultaten boekt die direct zichtbaar zijn, zodat bewoners zien dat het beter gaat met de wijk."

Of bekijk **de volledige bijdrage** van Paul Schnabel tijdens het landelijke congres Vooruit met de wijk!

De noodzaak van aandacht voor bewoners

Interview Wieke Paulusma, raadslid D66 Groningen

De Oosterparkwijk in Groningen kent een lange geschiedenis van dingen die mensen met elkaar samen doen, maar ook een geschiedenis van teleurstellingen.

De bewoners van deze wijk zijn niet alleen toe aan meer aandacht, maar ook dat ze meer zeggenschap krijgen. Bewoners en gemeenteraadsleden zitten in de Oosterparkwijk samen aan tafel en nemen besluiten waar de wijk beter van wordt. Dit gebeurt in de vorm van een **Coöperatieve Wijkraad**.

Naar een *wendbare* wijkaanpak

In dit essay trekt Platform31 lessen uit het verleden en schetst het huidige speelveld rond wijkaanpak. Met bouwstenen voor een wendbare wijkaanpak bieden we een denkkader en handelingsperspectief voor professionals die werken aan het vitaal maken en behouden van wijken.

Naast bestaand onderzoek is dit essay gebaseerd op presentaties, best practices en discussies uit de learning community 'Gebiedsgericht werken aan Vitale Wijken'.

Download het essay
[**Naar een Wendbare wijkaanpak**](#)

Tijdens het congres 'Vooruit met de wijk!' presenteerde Matthijs Uyerterlinde het essay 'Naar een wendbare wijkaanpak'. Wat zijn de belangrijkste kansen en uitdagingen voor de wijkaanpak van vandaag en morgen?

Bekijk [**dit filmpje**](#) en andere sprekers.

Meer lezen over wijkgericht werken?

- De longread [**Zeventig jaar Stedelijke Vernieuwing**](#) geeft een historisch overzicht van wijkgericht werken in Nederland.
- Het onderzoek [**Kwetsbare wijken in beeld**](#) gaat in op de ontwikkeling van kwetsbare wijken sinds 2008.
- Het magazine [**Werken aan Vitale Wijken**](#) geeft praktijkvoorbeelden van wijkaanpakken.

Tussen territoriumdrift en burgerkracht

Het Landelijke Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA) sprak met ruim 100 bewoners en beleidsmakers in kwetsbare wijken tijdens vijf bijeenkomsten door het land over de verschillende wijkaanpakken van gemeenten. Het doel was inzicht krijgen in de staat van de wijkaanpak zonder expliciet rijksbeleid. Waarover maakt men zich zorgen? Wat zijn kansrijke perspectieven die gemeenten met hun stakeholders hebben ontwikkeld? En welke strategie voor wijkaanpak werkt als die niet meer landelijk wordt gestuurd?

Het resultaat is het essay [**Naar een weerbare wijkaanpak: Bewonersperspectieven voor kwetsbare wijken**](#) inclusief actiepunten die volgens LSA cruciaal zijn voor een geslaagde lokale wijkaanpak.

[**Harrie Bosch**](#), voorzitter LSA, over werken aan wijken:

Actiepunten: naar een weerbare wijkaanpak

Als schot voor de boeg geven we vijf actiepunten die volgens LSA, de landelijke vereniging van actieve bewoners, cruciaal zijn voor de aanpak van onze kwetsbare wijken.

1. Perspectiefverbetering

Het verbeteren van sociaaleconomische perspectieven van alle bewoners moet voorop staan.

2. Geen wijkaanpak zonder bewoners

Een succesvolle en duurzame aanpak ontwerp je samen met de mensen in deze wijken die wonen.

3. Territoriumdrift inperken

Territoriumdrift ligt vaak ten grondslag aan het werken in beleidskokers en vanuit institutionele belangen.

4. De rol van het Rijk herdefiniëren

Met de decentralisaties is de rol van het Rijk in de wijkaanpak ook veranderd.

5. Benut de energietransitie als nieuwe vorm van wijkaanpak

Het afkoppelen van alle wijken van aardgas is een gigantische opgave met veel consequenties voor wijken en haar bewoners.

Integrale aanpak van ondermijning

Criminele netwerken gedijen goed in kwetsbare wijken. Voor wijkbewoners in een zwakke sociaaleconomische positie kan de verleiding groot zijn om in deze netwerken verzeild te raken: criminaliteit biedt een kans op snel financieel gewin en sociaal aanzien. Hoe pak je als overheid je rol hierin?

Wanneer ‘de onderwereld’ bijvoorbeeld financiële handelingen, vergunningen, vastgoedtransacties en huisvesting van ‘de bovenwereld’ gebruikt, kun je spreken van ondermijnende criminaliteit. Ondermijnende criminaliteit is veranderlijk van karakter en de veelzijdigheid ervan raakt meerdere beleidsterreinen. Juist daarom is het moeilijk om grip te krijgen op deze complexe problematiek. Het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ), de gemeente Groningen en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zien oplossingen in een gebiedsgerichte aanpak waarin sectoroverstijgend wordt samengewerkt.

Ondermijning is een maatschappelijk probleem waarbij alle betrokken partijen hun rol moeten pakken

De Rotterdamse aanpak

“Ondermijning is een maatschappelijk probleem, dat je niet oplost door alleen politie en justitie naar een wijk te sturen. Nee, alle betrokken partijen moeten hun rol pakken”, stelt Loes van der Wees, officier van justitie bij het NPRZ. In dit programma werken Rijk, gemeente Rotterdam, corporaties, zorginstellingen, schoolbesturen, bedrijfsleven, politie en het Openbaar Ministerie samen. Het doel is de kloof dichten tussen het gemiddelde opleidingsniveau, arbeidsparticipatie, woonkwaliteit én veiligheid van Rotterdam-Zuid en het gemiddelde van de vier grote steden in Nederland.

Om de voedingsbodem voor criminaliteit weg te nemen, zet het NPRZ in op een combinatie van repressieve en preventieve aanpakken: de slechte weg afsluiten en de goede weg bevorderen. Van der Wees: “We stellen in onze aanpak de bewoners centraal. Zij moeten kunnen leven zoals dat in onze samenleving gebruikelijk is: ouders hebben werk, kinderen gaan naar school en mensen wonen in een prettige wijk.”

Van der Wees adviseert om problemen op te delen. Zo worden ze kleiner en zijn ze makkelijker aan te pakken. Zo heeft men criminele geldstromen in kaart gebracht. “We analyseerden de geldstromen en het witwassen in de

In Rotterdam-Zuid vindt voor 52.000 euro aan verdachte transacties per dag plaats

wijk”, vertelt Van der Wees. “Toen werd duidelijk dat in Rotterdam-Zuid voor maar liefst 52.000 euro per dag aan verdachte transacties plaatsvindt. Zo kregen we inzicht in de rol van geldtransactiekantoortjes. Samen met de branchevereniging en diverse toezichthouders worden deze praktijken aangepakt. Er zijn bijvoorbeeld duidelijke afspraken gemaakt over het verstrekken van licenties.”

Groningen grijpt in op kamerverhuur

Met 203.000 inwoners waarvan 65 procent tussen de 18 en de 30 jaar is Groningen de ‘jongste’ stad van Nederland. Jongeren vormen een belangrijke doelgroep voor de huisvesters in de stad. Een klein deel van de kamerverhuurders in Groningen misdraagt zich: zij intimideren en bedreigen huurders. De gemeente heeft dit probleem opgepakt in samenwerking met politie

en justitie. De gemeente pakt huisjesmelkers aan en kijkt tegelijkertijd naar de leefbaarheidsproblemen in wijken met een toenemend aantal studentenhuizen.

Michiel de Boer, beleidsadviseur wonen bij de gemeente Groningen: "In januari begint de gemeente met een nieuw vergunningsstelsel, dan pakken we de controles van illegale kamerverhuur weer op. Daarnaast kan de gemeente krachtiger optreden met beslagleggingen en

dwangsommen." Rob Bakker van de afdeling openbare orde en veiligheid van de gemeente vertelt dat aandacht van de politie is aangescherpt: "Ze besteden extra aandacht aan aangiften van studenten." Samen met woningcorporaties zoekt de gemeente naar oplossingen wanneer het intrekken van vergunningen leidt tot problemen voor studenten. Bijvangst is dat de branche zich verenigt en een keurmerk wil ontwikkelen.

Weerbaarheid bestuur

Bij het ministerie van BZK werkt Simon Bakker, beleidscoördinator maatschappelijke weerbaarheid, aan het driesporenprogramma Weerbaar Bestuur. Het eerste spoor focust op bestuurlijke integriteit en veiligheid voor politieke ambtsdragers. "Er zijn trainingen en netwerken voor gemeenten en het ministerie kan gemeenten ondersteunen bij de aanpak van ondermijning en bij het tegengaan van beïnvloeding, zoals bedreiging van bestuurders", zegt Bakker.

In het tweede spoor staan het benutten van de gereedschapskist met mogelijkheden van bestaande wetgeving en de handhavingsinstrumenten centraal. Bakker benadrukt het belang van een integrale aanpak, zoals bij de City Deal Zicht op Ondermijning, waarin met data-analyses patronen van ondermijnende criminaliteit inzichtelijk worden gemaakt. Het derde spoor richt zich op het tegengaan van ondemocratische beïnvloeding, zoals desinformatie uit het buitenland. Gemeenten kunnen voor hulp altijd aankloppen bij het ministerie van BZK; er zijn diverse hulpmiddelen in ontwikkeling, zoals een afwegingskader rond problematisch gedrag. Ook worden leerkringen georganiseerd, waarbij gemeenten kennis en ervaringen kunnen delen over de drie sporen.

Werken aan een diverse stad

Godfried Engbersen

In veel wijken is de etnische diversiteit de afgelopen jaren toegenomen. Al die nieuwkomers brengen potentie, maar zorgen ook voor wrijving. Hoe ga je als gemeente om met die culturele verschillen?

Steeds meer mensen uit steeds meer verschillende landen komen in Nederland wonen. Waar voorheen vooral migranten uit Turkije, Marokko, Suriname en de Antillen naar Nederland kwamen, komen tegenwoordig kleinere groepen uit een groot aantal landen. Bijvoorbeeld uit Polen, Syrië en China. Ook Duitsers, Indiërs en inwoners van landen uit de voormalige Sovjet-Unie komen steeds vaker richting Nederland. Dat blijkt uit het rapport '**De Nieuwe Verscheidenheid**' van de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR).

“Die culturele verscheidenheid in steden en buurten maakt samenleven ingewikkelder, maar niet onmogelijk”, zegt Godfried Engbersen, hoogleraar algemene sociologie aan de Erasmus Universiteit en medeauteur van het rapport. “Den Haag heeft bijvoorbeeld met 53 procent het hoogste aantal inwoners met een migratieachtergrond. Al die verschillende culturen laten zien dat ze prima kunnen samenleven.”

Toenemende diversiteit

De toenemende diversiteit heeft invloed op de sociale cohesie in wijken en gemeenten, zegt Engbersen. “We zien dat naarmate buurten diverser worden, mensen zich wat minder thuis voelen, minder veilig voelen en burelrelaties negatiever waarderen. Dit leidt ertoe dat mensen zich terugtrekken. En juist in duurdere expatwijken zie je de angst voor diversiteit en het terugtrekgedrag nog sterker”, aldus Engbersen.

Wat de samenhang in wijken ook niet ten goede komt, is dat bepaalde migrantengroepen slechts tijdelijk hier verblijven. Internationale studenten, expats en seizoenarbeiders vertrekken na verloop van tijd weer naar het land van herkomst. Engbersen: “Dus naast een grotere verscheidenheid aan culturen, zien we ook een grotere verscheidenheid aan verblijfsduur.”

Volgens de onderzoeker staat de nieuwe verscheidenheid nog niet op het netvlies van beleidsmakers. Die focussen zich nu nog te veel op de ‘klassieke’ migrantengroepen. En dat moet veranderen, want de diversiteit blijft de komende decennia toenemen. Volgens het CBS heeft in 2060 een derde van de Nederlandse bevolking een migratieachtergrond. Nu is dat nog 23 procent.

Rol van de gemeente

Hoe benader je de superdiverse stad? En wat betekent dat voor de wijkaanpak? Onderzoeker Engbersen pleit voor het organiseren van ontmoeting, zodat mensen met elkaar bekend zijn en het vreemde niet meer als bedreiging ervaren. Dat kan bijvoorbeeld met buurtactiviteiten of het verenigingsleven. Daarnaast moeten instellingen zoals scholen, woningcorporaties en gemeenten 'verscheidenheidsbestendig' worden. Met andere woorden, ze moeten zo zijn ingericht dat steeds weer nieuwe groepen migranten soepel worden opgevangen.

Als mogelijke maatregel noemt Engbersen het optuigen van een 'international desk'. Amsterdam en Den Haag hebben al zo'n welkomstbalie voor expats, maar niet voor vluchtelingen, asielzoekers of andere nieuwkomers. Een dergelijk

aanspreekpunt maakt migranten wegwijs in de Nederlandse samenleving en helpt beleidsmakers zicht krijgen op de verscheidenheid binnen de gemeentegrenzen.

Er zijn heel veel getalenteerde mensen en het stikt van de ideeën! Daar moet de gemeente gebruik van maken

Akbarstraat

Programmamaker Felix Rottenberg **constateert** bij overheden onvoldoende aandacht voor de toenemende verscheidenheid in wijken. Daardoor zijn migranten nog te vaak aan zichzelf overgeleverd. Met slecht leefbare wijken als gevolg. Rottenberg maakte in 2002 een veelbesproken documentaire over de Akbarstraat in de multiculturele wijk Amsterdam-West en is momenteel bezig met een vervolg. Het eerste portret toont hoe gebrekkig de integratie van verschillende bevolkingsgroepen verliep en hoezeer de bewoners zich in de steek gelaten voelden door de overheid.

Na de uitzending kreeg de wijk een grote opknapbeurt. Het gevolg was een instroom van Amsterdamse yuppen en een 'wittere' Akbarstraat. Veel oorspronkelijke bewoners werden herplaatst en kwamen terecht in nieuwbouw. "Maar bij de bouw daarvan was geen rekening gehouden met de woonbehoeften en culturele achtergrond van de nieuwe bewoners. Een stomiteit. Hoe kun je daar als gemeente nou geen rekening mee houden?", aldus Rottenberg. "Elke stad genereert juist energie; er zijn heel veel getalenteerde mensen en het stikt van de ideeën! Daarvan moet de gemeente gebruikmaken."

Beleid aanpassen op de mens

De Groningse wethouder Roeland van der Schaaf is het met Rottenberg eens dat de behoeften en wensen van bewoners leidend moeten zijn. "Gemeenten zijn over het algemeen logge instituten. Als de burger op ons afstapt met een idee, dan is onze primaire reflex vaak: past dit in het beleid?", zegt Van der Schaaf. "Vervolgens vragen we diezelfde burger zijn of haar plan aan te passen zodat het tussen onze kaders past. Maar het moet juist andersom zijn: we moeten ons beleid aanpassen op wat leeft en nodig is in de samenleving."

Felix Rottenberg

Aardgasvrije wijken van én voor bewoners

Alle Nederlandse wijken moeten in 2050 van het aardgas af zijn. Om dit voor elkaar te krijgen, hebben gemeenten draagvlak, inzet, ideeën en netwerken van bewoners hard nodig. Het organiseren van een democratisch besluitvormingsproces bij het kiezen van een nieuwe warmte-infrastructuur is daarbij een randvoorwaarde voor een geslaagde transitie, aldus Merel Ooms en Henk Jan Bierling van Platform31.

Gemeenten zijn op dit moment bezig met hun transitievisie warmte, die in 2021 klaar moet zijn. In het Klimaatakkoord op hoofdlijnen staat echter nog niet hoe gemeenten het proces kunnen organiseren om te komen tot deze transitievisie. Maar het kan volgens Merel Ooms en Henk Jan Bierling van Platform31 wel op een democratische en vernieuwende manier; gemeenten maken namelijk de plannen voor een wijkaanpak samen met bewoners. “Dit gaat verder dan draagvlak organiseren”, zegt Ooms. “Het gaat ook om het benutten van ideeën die in wijken aanwezig zijn: samen kom je tot de beste oplossingen.”

Democratische besluitvorming verlaagt de weerstand en verhoogt het gevoel van eigenaarschap en betrokkenheid bij bewoners

Deze nieuwe vorm van inspraak is bovendien nodig omdat mensen mondiger zijn dan vroeger en steeds beter eigen initiatieven kunnen ont-plooien. Daarnaast leggen mensen zich eerder neer bij een besluit als er een volgens hen eerlijk en transparant proces aan vooraf ging. Democratische besluitvorming verlaagt daarmee de weerstand en verhoogt het gevoel van eigenaarschap en betrokkenheid bij bewoners. Hierin tijd investeren in een vroeg stadium, bespaart later tijd die je anders kwijt zou zijn aan bezwaarschriften.

Betrokken partijen leren samen

Eind 2017 startten 25 partijen onder leiding van Platform31 met een *Community of Practice* (CoP) om in een aantal bijeenkomsten samen te

leren over democratische besluitvorming in de transitie naar aardgasvrije wijken. Deelnemende partijen zijn bijvoorbeeld gemeenten, provincies, bewoners, energiecoöperaties, belangenorganisaties en netbeheerders.

Haarlem: samen zoeken naar passende oplossing
In Haarlem werkt de gemeente in het Ramplaankwartier samen met bewoners aan de transitie naar aardgasvrij. De gemeente vindt het van belang om zowel top-down als bottom-up te werken aan deze transitie en doet onder andere veel aan communicatie richting bewoners. In het **project SpaarGas** werken bewoners, de gemeente en TU Delft samen om erachter te komen welke alternatieve energiebron en infrastructuur het beste past bij de wijk. De bewoners zijn actief in een stichting, de wijkraad en in verschillende werkgroepen, waarin bijvoorbeeld wordt gewerkt aan technologie of communicatie. Zo houden bewoners zeggenschap over veranderingen.

De aanpak in het Ramplaankwartier laat zien hoe de relatie tussen burgers en overheid verandert. Bierling ziet dat bewoners van zich laten horen als ze het ergens niet mee eens zijn. “Het vertrouwen in de overheid is niet groot, mensen zijn geïnformeerd en nemen minder zomaar aan. Ik zie wel dat het vertrouwen in de rol van de gemeente groeit als hoeder van het algemeen belang.”

Wageningen: combineren met vervangen riolering

In Wageningen is er een **bewonersinitiatief** actief in de Benedenbuurt. Deze buurt had geld gewonnen voor de aanleg van een buurttuin en ontdekte dat de gemeente ook de riolering wilde vervangen. Zo ontstond het idee om dit te combineren met het aanleggen van een warmtenet, als de straten toch open moesten. De gemeente stond hiervoor open. Er zijn daarna steeds meer bewoners betrokken via nieuwsbrieven, een online platform en werkgroepen. Eén bewoner wordt nu een paar dagen in de week betaald door de gemeente om het proces te begeleiden. Ook is er een buurtcoöperatie opgericht die nu fungeert als gesprekspartner voor de gemeente.

Verschil huurders en eigenaren

Het is moeilijk om bij dit soort processen zowel huurders als woningeigenaren te betrekken. Bierling legt uit dat organisaties zich moeten realiseren dat de vragen van huurders anders zijn dan die van huiseigenaren. Huurders kunnen bijvoorbeeld minder zelf doen dan woningeigenaren. “Het komt voor dat de vragen van huurders te weinig aan bod komen waardoor zij afvallen in het proces”, aldus Bierling. Op dit moment ontwikkelt Platform31 samen met het Kadaster kaarten met wijktypologieën. Zo kunnen partijen makkelijk inzien wat bijvoorbeeld de verhouding tussen huur en koop is en waar

Het komt voor dat de vragen van huurders te weinig aan bod komen waardoor zij afvallen in het proces

de woningcorporaties zitten. Bierling: “Zo weet je met welk soort bewoners je te maken hebt en welke vragen je moet beantwoorden. Zeer nuttig bij het maken van een wijkplan.”

Nu aandacht, later tijdswinst

Er staat druk op de ketel, want in 2021 moet iedere gemeente een transitievisie warmte en wijkplannen af hebben, waarover bovendien

een besluit is genomen door de gemeenteraad. Ooms hoopt dat gemeenten ondanks die tijdsdruk aandacht besteden aan een passend democratisch proces, waarin zij wijkbewoners betrekken bij de totstandkoming van een wijkplan. “De transitie grijpt in tot achter de voordeur van bewoners. Daarom is het zo belangrijk om hen te betrekken bij het besluitvormingsproces. Als we dat nu doen, bespaart dat later veel tijd.”

- Meer informatie over de Community of Practice en [aardgasvrije wijken](#)
- het Experimentenprogramma [Verduurzaming Kwetsbare Wijken](#)
- [Kennisdossier aardgasvrije wijken](#)

Onderwijsachterstanden: een wijkprobleem?

Kinderen die opgroeien in Rotterdam-Zuid halen minder goede cijfers dan kinderen in de rest van Rotterdam. Sinds 2012 werkt het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ) hard om het onderwijsniveau op te trekken naar het gemiddelde van de G4. En het werkt: het gat met de G4 op de CITO-Eindtoets score is in de laatste twee jaar met een kwart afgenomen.

Binnen het NPRZ werkt de gemeente Rotterdam samen met maatschappelijke partners en het Rijk om op lange termijn problemen aan te pakken in zeven focuswijken. “Het onderwijsniveau ligt lager, maar ook de gemiddelde CITO-score ligt in Rotterdam-Zuid lager en het percentage schoolverlaters is hoger”, zegt Astrid Kroos van het NPRZ. “We richten ons nu op de uitstroom van kinderen van de basis- en middelbare school, zodat uiteindelijk minimaal de helft van de kinderen een niveau hoger doorstroomt.”

Extra naar school

Op verschillende manieren richt het NPRZ-programma zich op verbetering van het onderwijs. Kinderen krijgen bijvoorbeeld zes uur extra les per week. Dertig scholen krijgen hiervoor extra geld. Ook worden ouders meer betrokken. Kroos: “Het is niet vanzelfsprekend dat ouders naar tien-minutengesprekken komen. Daarom investeren we in bondgenootschappen tussen ouders en scholen.” Een ander instrument is mentorschap: jaarlijks fungeren zo’n 1.100 hbo-studenten als mentor en helpen zij leerlingen in Rotterdam-Zuid met huiswerk en bij sociale problemen.

Scholen die het goed doen, hebben vaak een specifiek profiel en onderwijsconcept. Dat is een reden om andere, minder sterke scholen ook hier naartoe te bewegen. Koos van Dijken, projectleider bij Platform31, benadrukt het belang van variatie in onderwijs; gemeenten moeten

scholen hiertoe uitdagen. Het NPRZ zoekt bovendien mogelijkheden om het salaris te verhogen van leraren die goed kunnen omgaan met kinderen met zware bagage.

Veel jongeren kiezen opleidingen met minder perspectief op werk

Doorstromen naar werk

“Veel jongeren kiezen voor opleidingsrichtingen met minder perspectief op werk”, vertelt Kroos. “Daarom besteden we veel aandacht aan loopbaanoriëntatie.” Met AanDeBak-garanties beweegt het NPRZ-programma jongeren naar opleidingen in de zorg en techniek, waarvan werkgevers garanderen dat jongeren met diploma’s uit Rotterdam-Zuid een baan krijgen. “Tot nu toe wordt nagenoeg iedereen geplaatst. Wanneer dat niet lukt, bemiddelen we door tot dat het wel lukt”, zegt Kroos van het NPRZ.

De investeringen in het onderwijs compenseren deels wat thuis niet aan de kinderen wordt geboden. Daarom probeert het programma ook bij mensen thuis te komen. “We willen gezinnen

preventief bereiken”, legt Kroos uit. “Maar kant-en-klare oplossingen bestaan niet en samenwerking gaat niet vanzelf. Het is dus niet vanzelfsprekend dat we deze ouders spreken.”

Het bereik van jeugdzorg ligt volgens Kroos in Rotterdam-Zuid lager dan in de rest van Rotterdam en het systeem werkt verstikkend. “De wijkteams richten zich vooral op zware gevallen. Bovendien mag uitwisseling van informatie in zorgnetwerken alleen met toestemming van de cliënt. Dit soort zaken maakt een preventieve aanpak moeilijk.”

Brug naar de toekomst

Het NPRZ-programma ontwikkelde de methodiekkaart ‘Brug naar een positieve toekomst’. De methodiek moet zorgen dat mensen hun leven

organiseren en vaardigheden aanleren binnen vijf pijlers: geld, werk, opvoeding, welbevinden en huis. “Via de methode voeren we gesprekken over het maken van positieve keuzes en kijken we samen hoe we die keuzes kunnen realiseren”, vertelt Kroos. Op termijn moeten alle professionals in Rotterdam-Zuid met de kaart werken, na een evaluatie van de werkwijze.

Hoewel de eerste resultaten nu al zichtbaar worden, benadrukt Kroos dat de brede aanpak op Rotterdam-Zuid om een lange adem vraagt: “Het gaat al wat beter met de scholen, maar dat is niet genoeg. Een veilige buurt, werk voor volwassenen en een goede thuissituatie zijn essentieel om te zorgen dat de investeringen die we doen in onderwijs gaan renderen.”

ABCD als motor voor de wijkaanpak

Met de methode Asset Based Community Development (ABCD) wordt gewerkt aan een leefbare buurt. Bewoners staan hierbij aan het roer; zij bepalen zelf de agenda. Maar hoe werkt dat in de praktijk?

“Wanneer was jouw buurt op zijn mooist?”, vraagt Kristel Jeuring van het Landelijke Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA). “In de zomer van 2011”, vertelt een deelnemer aan het congres ‘Vooruit met de wijk!’. “Toen verhuisden we naar een nieuwe wijk. Iedereen was aan het klussen en ging bij elkaar kijken. Zo ontstond verbondenheid. Een jaar later was de eerste burendag.”

Jeuring ziet een rode draad in de verhalen die ze hoort: de meest memorabele wijkverhalen gaan over jezelf en over je buurtgenoten. Bij de van origine Amerikaanse ABCD-methode staan niet de problemen in een wijk centraal, maar de kwaliteiten, legt Jeuring uit. “Dit zijn de mensen, plekken, verbanden en organisaties in de wijk waarop gebouwd kan worden.”

Het startte met een geveltuin...

Een voorbeeld van ABCD-werken ontstond in Deventer spontaan toen twee mannen begonnen met het aanleggen van geveltuintjes. Dit groeide uit tot een gevelacademie, waarbij zelfs YouTube-filmpjes werd gemaakt. Inmiddels zijn meer dan 150 geveltuinen gerealiseerd. Vanuit de bewoners in de wijk kwam ook een groep vrouwen voort die gezamenlijk een drie kilometer lange sjaal breide in de kleuren van de

Zes bouwstenen van de ABCD-methode

- 1. Buurtkracht** (talenten, kwaliteiten, ervaring en expertise)
- 2. Relaties en groepen** (maken meer mogelijk, onderlinge steun)
- 3. Bumping spaces** (waar mensen komen en elkaar ontmoeten)
- 4. Handel** (formeel en informeel, ook ruil)
- 5. Instituties** (gemeente, scholen, zorg)
- 6. Storytelling en cultuur** (gezamenlijke taal, identiteit en geschiedenis).

nabijgelegen voetbalclub, die met 200 buurtbewoners om een huis voor een Syrisch gezin werd gewikkeld als welkomstcadeau in de wijk.

Alles is voortgekomen uit de kwaliteiten die al aanwezig waren in de wijk: bewoners hebben hun talenten gevonden

Deze samenwerking op wijkniveau vormde de aanzet tot meer community building. Al gauw werd een speeltuin aangelegd en een buurthuis nieuw leven ingeblazen. Jeuring: “Deze mensen zijn gestart zonder agenda. Alles is voortgekomen uit de kwaliteiten die al aanwezig waren in de wijk: bewoners hebben hun talenten gevonden.”

Bewoners bereiken

Een ander initiatief ontpopte toen een groepje bewoners uit de Rotterdamse wijk Bospolder-Tussendijken in 2015 de Delfshaven Coöperatie begon. “We wilden onze wijk verbeteren”, zegt Milja Kruijt van de coöperatie. In dezelfde periode kreeg de gemeente meer aandacht voor bewonersinitiatieven. In Rotterdam zijn stadsmariniers als ‘superambtenaren’ aangesteld om hardnekkige veiligheidsproblemen in bepaalde gebieden op te lossen. De stadsmarinier wilde in Bospolder-Tussendijken de handhaving in dienst stellen van het bewonersperspectief, maar daarbij was behoefte aan een duidelijkere lijn: “Inspiratie vanuit het buitenland zorgde ervoor dat we met de community building-methode aan de slag gingen”, legt Kruijt uit.

Aan de slag dus, maar hoe bereik je een grote groep bewoners? Eerst moet je over een drempel heenstappen en mensen aanspreken, zegt Kruijt. “Soms moet je letterlijk die drempel over, door bij mensen langs te gaan. Maar het kan ook in gesprekken in de lift of door middel van het neerzetten van een koffietafel. Het gevaar is wel dat je vooral mensen aanspreekt die bij jezelf passen. Wees daar bewust van.”

Sneeuwbaaleffect creëren

Om mensen te betrekken is het belangrijk om hun kwaliteiten te benadrukken. “Bewoners die eerst niet mee willen werken, kunnen je zo motiveren om iets te doen”, zegt Kruijt. “Zo heb ik gemerkt dat veel mensen het zicht kwijt zijn op wat ze kunnen, door bijvoorbeeld werkloosheid of schulden. Zodra ze ontdekken wat ze wel kunnen, leveren ze heel graag een bijdrage.”

Kruijt onderstreept het belang van een aanjager om een sneeuwbaaleffect te creëren. Iemand kan bijvoorbeeld twee of drie jaar fulltime aan de slag gaan. Ook kan, zoals in Delfshaven, een groep actieve bewoners zich verenigen en committeren om zich voor lange tijd in te zetten. Het belang van eigenaarschap van bewoners is hierbij belangrijk en voor de bereidheid van bewoners is ook niet veel geld nodig. Eventueel besteedbaar budget kun je het beste besteden

aan een community builder of aan workshops, trainingen en interviewsessies, adviseert Jeuring. “Het is vooral belangrijk om te investeren in de capaciteit die aanwezig is in de wijk zelf.”

Uitgedaagd door de burgemeester

Delfshaven kent nu fysieke ontmoetingsplaatsen en heeft een eigen website waarop het community-proces te volgen is. De methode werkt: de wijkcores gaan omhoog. Kruijt: “We waren bang dat de gemeente de gelden zou terugtrekken. Daarom zijn we met een manifest naar de burgemeester gegaan. Hij daagde ons uit: ‘Maak een plan om de wijk in tien jaar naar het stedelijk gemiddelde te brengen.’ Dat plan kwam en gaat in ABCD-stijl helemaal uit van de kennis en vaardigheden die aanwezig zijn in de wijk.

Zie voor meer informatie ook het [**LSA kennisdossier community building**](#)

Inclusiviteit voorbij het sociaal domein

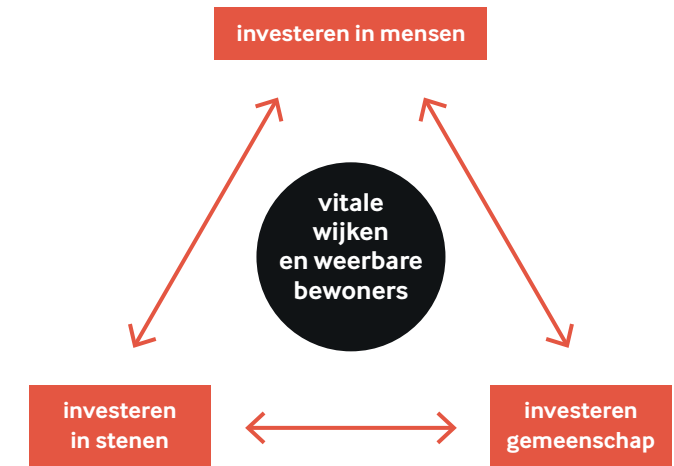
De 'inclusieve wijk' is een populair begrip. Natuurlijk kan iedereen het alleen maar eens zijn met het idee van een wijk die niemand uitsluit. Maar wat is een inclusieve wijk eigenlijk? En hoe kunnen gemeenten sturen op inclusiviteit?

Inclusieve wijken moeten we niet verwarren met leefbare wijken, gemengde wijken of de ongedeelde stad, waarschuwt Jeroen van der Velden van Platform31. "Dat zijn allemaal termen waar je het eigenlijk niet mee oneens kan zijn en waar iedereen zijn eigen projecties op kan maken. In elk tijdsgewricht zijn er termen die energie opleveren om door te zetten in wijken waar het allemaal niet vanzelf gaat. Geen punt, toch? En nu is dat de 'inclusieve wijk'. Problemen ontstaan als we deze termen concreet maken, als we ze operationaliseren. Streven wij eigenlijk wel dezelfde doelen na?" Als binnen een gemeente of organisatie geen eenduidige definitie gehanteerd wordt, moet het begrip gezamenlijk geconcretiseerd worden anders werk je elkaar tegen, meent Van der Velden.

In het sociaal domein is 'inclusiviteit' al langer een belangrijk concept volgens Susan van Klaveren van Platform31. "Nederland heeft bijvoorbeeld het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap geratificeerd. Daardoor willen we dat mensen met een handicap kunnen gebruikmaken van reguliere voorzieningen, en dat zie je terug in de hervorming van de langdurige zorg: die wordt zo geregeld dat mensen met een beperking zo zelfstandig mogelijk in de wijk kunnen wonen." In het sociale domein heeft inclusiviteit dan ook vooral betrekking op toegankelijkheid en zelfstandigheid.

Drie pijlers voor inclusieve wijken

Hoe creëer je inclusiviteit op wijkniveau? Tijdens het congres Vooruit met de wijk! tonen Godfried Engbersen en Radboud Engbersen aan de hand van een model (zie afbeelding) welke pijlers blijvend aandacht nodig hebben om wijken vitaal te houden met bewoners die weerbaar zijn. "Om tot inclusieve wijken te komen, zijn investeringen nodig in de mensen, de stenen én de gemeenschap", aldus Van der Velden. "De laatste pijler

Bron: Engbersen, G. en R. Engbersen, 'De slimme corporatie.' (2011)
In: Mitros, Wijk aanpak 2.0. Cahier 20, p. 20-35.

gaat over 'binding' en 'thuisvoelen' in de wijk en mag tegenwoordig beschouwd worden als het ondergeschoven kindje." Als alle pijlers goed op elkaar zijn afgestemd, kunnen ze bijdragen aan het versterken van de inclusiviteit op wijkniveau.

Investeren in mensen

Van Klaveren constateert dat de transformatie in het sociaal domein bijdraagt aan arrange-

menten op maat van kwetsbare burgers. Met (individuele) ondersteuning wordt de zelfredzaamheid vergroot of behouden: “Door inwoners écht centraal te stellen en niet het systeem of het aanbod, ontstaan nieuwe arrangementen die zorgen dat een kwetsbare inwoner onderdeel blijft van de samenleving.”

Een voorbeeld is volgens Van Klaveren een meisje met een handicap dat elke dag met de taxi naar een speciale kinderdagopvang buiten de stad werd gebracht. Dankzij wat extra voorzieningen kan zij nu naar een reguliere kinderdagopvang in de wijk en blijft zij in contact met de buurtkinderen. Dit soort maatwerk is alleen mogelijk wanneer gemeenten professionals in de wijk ruimte bieden voor nieuwe arrangementen.

Investeren in stenen

Inclusiviteit is ook te vinden in een passende woningvoorraad en de juiste voorzieningen in de wijk; in de stenen. Maar er is meer nodig dan toegankelijke woningen en buurtcentra. Ook op het terrein van woonondersteuning is vernieuwing nodig. De ZorgButler is bijvoorbeeld een nieuwe woonvoorziening met zo’n 40 appartementen voor zelfstandig wonende ouderen met een lichte tot matige zorgvraag. In het complex is een team van ‘Zorgbutlers’ aanwezig die bemiddelen

naar zorg (betaald vanuit het persoonsgebonden budget) en gemeenschappelijke activiteiten stimuleren in de gezamenlijke huiskamers.

In het zorgdomein wordt al volop geëxperimenteerd met de inclusieve wijk

De gemeenschap

Beleid is nodig om sociale verbindingen tussen bewoners te versterken. Op wijkwerk is tijdens de crisis in veel gemeenten stevig bezuinigd, maar vanuit het zorgdomein komen nieuwe initiatieven op die de ‘samenkracht’ van burgers willen vergroten. Het initiatief de Buurtcirkel brengt bijvoorbeeld 8 tot 12 buurtbewoners met een psychische zelfredzaamheidsbeperking elkaar in contact. Bewoners komen elke week samen en zetten eigen kwaliteiten in om elkaar te helpen. Daarbij krijgen ze ondersteuning van een vrijwilliger die in verbinding staat met een betaalde zorgverlener. “Verbinding met de wijk blijkt lastig voor sommige groepen kwetsbare mensen. De Buurtcirkel zorgt dat de deelnemers een kring om zich heen hebben waar ze mee verbonden zijn”, vertelt Van Klaveren.

“In het zorgdomein wordt al volop geëxperimenteerd met de inclusieve wijk”, vindt Van Klaveren. Van der Velden ziet hier kansen: “We maken pas echt stappen als ook andere domeinen – waaronder het woondomein – inclusiever denken en doen, zodat er een goede samenwerking ontstaat tussen gemeenten, zorgorganisaties, corporaties en natuurlijk bewoners.”

Bewoners maken de wijk: een beter en mooier Selwerd

In de Groningse wijk Selwerd nemen bewoners het voortouw in de vernieuwing van de wijk. De wijkaanpak moet bijdragen aan een betere gezondheid van de Selwerders. Het Wijkbedrijf Selwerd speelt een sleuteltrol bij de wijkvernieuwing.

Gedateerde doorzonwoningen, hier en daar een flatgebouw en aardig wat groen. Het Groningse Selwerd is een typische jaren zestig wijk zoals er in Nederland honderden zijn. Alleen kampt Selwerd met grote armoedeproblematiek. “In de wijk moet zo’n twintig procent van de huishoudens rondkomen van het sociaal minimum”, vertelt Henk Kieft, projectleider wijkvernieuwing van de gemeente Groningen.

De cijfers over kinderarmoede zijn mogelijk nog schrijnender. Bijna één op de vier kinderen in Selwerd groeit op in een gezin dat dagelijks moeite heeft om de eindjes aan elkaar te knopen. Ter vergelijking: het landelijk gemiddelde ligt op ongeveer negen procent.

Dat kan beter

Selwerd is één van vier prioriteitswijken in Groningen waar wijkvernieuwing moet bijdragen aan een beter en gezonder leefklimaat. Met de aanpak van de wijk is over een periode van tien jaar een bedrag van 160 miljoen euro gemoeid.

De komende jaren staat in Selwerd van alles te gebeuren: sloop, renovatie en verduurzaming van woningen, meer ruimte voor spelen en bewegen, aanpak van eenzaamheid onder ouderen en projecten die bewoners met afstand tot de arbeidsmarkt aan een baan moeten helpen.

Wijkvernieuwing nieuwe stijl

Spil in de plannen is het Wijkbedrijf Selwerd dat vijf jaar geleden werd opgericht. In de oude basisschool aan de Bottelroosstraat kunnen bewoners terecht om zichzelf, elkaar en de wijk vooruit te helpen. Wie een goed idee heeft om de buurt mooier, gezelliger en veiliger te maken, krijgt hier ruimte om het te realiseren.

Die opzet heeft al een flink aantal bewonersinitiatieven opgeleverd. Zo is er een buurttaxi die de mobiliteit van ouderen vergroot en daarmee eenzaamheid bestrijdt. Een moestuin die bewegen en gezonde voeding onder de aandacht brengt. Een wijkwerkbedrijf dat bewoners met behoud van uitkering aan het werk helpt. Er is zelfs een toeristenkantoor dat routes door de wijk uitzet en op originele wijze burens met elkaar verbindt.

Wie een goed idee heeft om de buurt mooier, gezelliger en veiliger te maken, krijgt hier ruimte om het te realiseren

Van buurtbewoner naar wijkvernieuwer

Haaije Koenders stapte als buurtbewoner en werkzoekende vijf jaren geleden het voormalig schoolgebouw aan de Bottelroosstraat binnen. Inmiddels is Koenders verantwoordelijk voor de aansturing van het Wijkwerkbedrijf. “Het Wijkwerkbedrijf onderscheidt zich van andere wijkinitiatieven in Selwerd doordat het betaalde opdrachten binnenhaalt, bijvoorbeeld voor groenonderhoud en afvalinzameling. De opdrachten worden uitgevoerd door bewoners die graag aan de slag willen, maar bij een reguliere werkgever niet ertussen komen.” Bewoners ontvangen voor hun werk een vergoeding.

“We willen een plek bieden waar mensen kunnen doorgroeien en daardoor een springplank zijn naar regulier betaald werk”, aldus Koenders. Als er winst wordt geboekt, vloeit dat terug naar de bewoners en de wijk. Met dit geld worden sociaal-maatschappelijke projecten in de buurt ondersteund of opgezet. Koenders: “Met de inkomsten kunnen we onze eigen broek niet ophouden, maar het vormt een mooie aanvulling op de subsidie van de gemeente Groningen.”

Naar de mensen toe

Hoe betrek je bewoners bij de wijkvernieuwing? En hoe weet je wat er in de wijk speelt? Hiervoor heeft het Wijkbedrijf Selwerd de Koffiekar in het leven geroepen. Die trekt één keer per maand de wijk in met als doel om in gesprek te gaan met bewoners. “We gaan op wisselende plekken in de wijk staan, meestal op de basis van toekomstige activiteiten rond de wijkvernieuwing”, vertelt Koenders. “Mensen kunnen hier terecht met vragen, voor informatie en het geeft ons de kans om nieuwe ideeën op te halen.”

Daarnaast kent Selwerd een buurtbode. Die kwam nadat bleek dat veel initiatieven in de wijk strandden door een te lage bekendheid onder de bewoners. Nu trekt een groepje studenten en vrijwilligers de deuren langs voor een kort gesprek en om mensen te informeren over lopende projecten in de wijk. Hierdoor schuiven meer bewoners aan bij initiatieven vanuit het wijkbedrijf en groeit het aantal deelnemers aan de wijkvernieuwing. En daar gaat het uiteindelijk om volgens Koenders. “Samen sta je sterker.”

Selwerd in cijfers

Hoe ziet Selwerd eruit en wie wonen hier?

De wijk in feiten en cijfers.

- 6.500 wijkbewoners
- 4.100 woningen
- 700 minimahuishoudens
- Gemiddeld inkomen 15.700 euro
- 38 procent met een migratieachtergrond
- 88 verschillende nationaliteiten
- 1 op 7 inwoners is eenzaam
- 1 op de 4 kinderen groeit op in armoede

Bekijk het [interview](#) met Haaije Koenders

Samen sturen in de wijk

Gerlinda Tijhuis is gebiedsmanager van de wijk Voorstad Oost in Deventer. Ze noemt zichzelf een ritselmanager: “Ik doe wat nodig is, wanneer het moet en in de benodigde vorm.” Met haar onconventionele wijkaanpak gooit ze regels en procedures overboord en zorgt ze voor een nieuw samenspel tussen gemeente en bewoners.

Voorstad Oost is een wijk met sociale, economische, fysieke en veiligheidsproblematiek. Onder bewoners groeide het gevoel dat niemand hen hielp. Gebiedsmanager Gerlinda Tijhuis kreeg vanuit de gemeente opdracht om hier iets aan te doen. Ze besloot meer met bewoners samen te werken vanuit de filosofie van ‘community building’.

’t Gat

“Een sjofele, leegstaande garage stond symbool voor hoe de wijk was afgegleeden”, vertelt Tijhuis. “De betrokken ambtenaren en de buurt

wilden dit graag aanpakken.” In plaats van een werkgroep onder leiding van de gemeente, werd een sloopfeest gehouden om bewoners te laten weten dat er een kans was iets te maken van deze plek. “De gemeente ging de bodem saneren, maar daarna was het aan de buurt om er meer van te maken dan alleen een grasveldje.”

De bewoners waren niet meteen enthousiast. “Het merendeel kwam voor het gratis springkussen, de shoarma en de erwtensoep”, herinnert Tijhuis zich. Maar toen ze zich realiseerden dat het terrein een saai grasveldje zou worden, paktten ze de handschoenen op. Tijdens het sloopfeest kwam een groep buurtbewoners bij elkaar die met een klein budget, deeltjes op Marktplaats en het ritselen van wat (gratis) groen en tegels bij een aannemer iets prachtigs hebben gemaakt. Zo ontstond ’t Gat: de GezinsActiviteitenTuin, met een verhalenkuil, filmavonden, een mosterdtuin, blote-voeten-pad en een trampoline.

Taal speelt een belangrijke rol in wie de verantwoordelijkheid neemt

Eigenaarschap begint bij woordkeuze

“De kern draait om bewoners die zelf zeggen dat de gemeente naar ze luistert en met hen samenwerkt”, stelt Tijhuis. Taal speelt ook een belangrijke rol in wie de verantwoordelijkheid neemt. “Vaak hoor ik mensen praten over ‘bewoners mogen meedenken’ en ‘lever je eigen ideeën aan’. Dan ligt in taal het eigenaarschap niet bij de bewoner, maar bij degene die de ideeën opvraagt. Doe dat dus niet als je het eigenaarschap bij de ander wilt laten!”

Mengpaneel van participatie

Tijhuis gebruikt ‘**het mengpaneel van participatie**’. Dit mengpaneel gaat uit van een groen, geel en rood overlegmodel en denkers, doeners en verbinders. In het groene model vraag je mensen mee te doen in een centrale groep, het gele model gaat uit van een centrale groep waaraan werkgroepen verbonden zijn en in het rode

netwerkmodel zijn mensen in losse verbanden actief. Deze vormen kunnen worden gecombineerd met de drie verschillende menstypen.

“Als professionals gaan we eigenlijk altijd uit van het groene en gele model en stellen we bijna altijd vragen als: wie wil meedenken of wie heeft hier goede ideeën voor? Daarmee spreken we dus alleen de denkers aan en de mensen die zich comfortabel voelen in werkvormen uit het groene en gele model. En dan zijn we verbaasd dat we steeds dezelfde mensen tegenkomen in onze participatieprocessen! Bewuster mengen helpt.”

Pippi Langkous

De belangrijkste les volgens Tijhuis is om niet te bureaucratiseren als dat niet nodig is. “Vanzelfsprekend werk je als gemeente nu eenmaal met publieke middelen, waarvan je de inzet moet kunnen verantwoorden. Deze andere manier van werken geeft in het begin ook zeker gedoe, maar dat hoort bij een cultuurverandering!”. Tijhuis omschrijft zichzelf als een kruising tussen Winnie de Pooh, Buurman en Buurman en Pippi Langkous: “Ik denk eventjes na wat de passende insteek is. Ik heb het nog nooit gedaan, dus ik denk dat ik het wel kan! En daarna ga ik pragmatisch aan de slag.”

De kracht van de moderne wijkambtenaar

René Kerkwijk is overtuigd dat wijkambtenaren een wereld van verschil kunnen betekenen in de wijk. Dat ziet hij zelf als wijkambtenaar in Eindhoven en als bestuurslid van het LPB, de netwerkorganisatie van en voor professionals die betrokken zijn bij de wijkaanpak. “Met een goede wijkambtenaar aan je zijde kun je inhoudelijk alles regelen.”

“Eindhoven kent een lange traditie van werken aan wijken. We doen dit al twintig jaar, maar zien nu dat de huidige opgaven veel druk leggen op de wijk en haar bewoners. Denk aan de decentralisatie van het sociale domein, de komst van de Omgevingswet en de energietransitie. Daarin spelen burgers een cruciale rol. Het wordt daarmee letterlijk steeds drukker in de wijk; daar zoeken sociale wijkteams, politie en woningcorporaties allemaal vanuit hun eigen vraagstuk naar oplossingen. De uitdaging ligt erin om de juiste mensen bij elkaar te krijgen en te zorgen dat de opgaven door gemeenten goed en integraal opgepakt worden. Wijkambtenaren spelen daarbij een cruciale rol. Met een goede wijkambtenaar aan je zijde kun je inhoudelijk alles regelen.”

Altijd op de hoogte

Een goede wijkambtenaar is volgens Kerkwijk iemand die weet wat speelt in de wijk. “Die kun je bij wijze van spreken ‘s nachts wakker bellen met de vraag welke mensen in de wijk een sleutelrol spelen. Zo’n wijkambtenaar is inventief en moet spreekwoordelijk tweebenig zijn. Hij moet op straat én in de gemeente werken en beide talen spreken. Door die tweebenigheid vindt de wijkambtenaar snel goede samenwerkingen. Gemeentelijke plannings in de openbare ruimte liggen meestal voor een aantal jaren

vast. Soms zie je als wijkambtenaar een opgave die prioriteit moet hebben en die niet is opgenomen in de gemeentelijke planning. Wil je die opgave onder de aandacht krijgen, dan vraagt dat veel doorzettingsvermogen. We moeten als wijkambtenaren eigenlijk ook meer invloed hebben op programma's."

Weerstand overbruggen

Kerkwijk ziet dat strakke planningen en kaders binnen de gemeente op gespannen voet staan met de benodigde flexibiliteit voor wijkwerk. "Die flexibiliteit binnen de gemeente is steeds vaker nodig voor het goed oplossen van de huidige opgaven." Doordat wijkambtenaren moeten inbreken op de gemeentelijke planning, hebben zij volgens het LPB-bestuurslid een naam gekregen. "We worden wel vaker als last-pak of als vrijbuiters gezien. En dat moet je ook wel een beetje zijn. Die kracht is gelijk de zwakte van het wijkgericht werken."

Wijkgericht werken moet je in de buurt van het bestuur organiseren

Gemeenten zien volgens Kerkwijk wel de meerwaarde van wijkteams, maar hebben tegelijk niet in de gaten wat die teams allemaal doen. "De gemeente moet wijkgericht werken, maar de organisatie is minder ervaren in het praten in de buurt. Daardoor duurt het langer voordat je iets voor elkaar krijgt. Wijkambtenaren zijn vooral goed in het creëren van vertrouwen bij wijkbewoners. Zij vertegenwoordigen binnen de gemeente naast het gemeentelijk belang ook het belang van de straat. En dat heb je, zeker met het oog op de huidige opgaven, nodig."

De waarheid voor wijkgericht werken

Het maakt volgens Kerkwijk zeker verschil hoe wijkgericht werken is gepositioneerd binnen de gemeentelijke organisatie. "Bij ons is het ingepast in het ruimtelijk domein, maar ik zou het algemener inpassen. Dat geeft wijkambtenaren

een ruimer speelveld. Wijkgericht werken moet je bovendien in de buurt van het bestuur organiseren. Als bestuurder is het prettig om mensen om je heen te hebben die weten wat speelt op straat. Andersom krijg je als wijkambtenaar meer slagkracht als je het bestuur aan je zijde hebt."

Uiteindelijk zijn er volgens Kerkwijk verschillende mogelijkheden om wijkgericht werken effectief in te passen in een gemeente. "Daarin geldt niet één waarheid. Sommige gemeenten kiezen voor wijkwethouders, met wethouders die verantwoordelijk zijn voor wijkgericht werken. Dat kan effectief zijn, want zo krijgt de wijkambtenaar ruimte zijn werk goed te doen. Maar als je vanuit natuurlijk gezag opereert, kun je ook wel uit de voeten. Dan is zo'n structuurvraag minder relevant."

Colofon

Uitgave:

Platform31

Den Haag, januari 2019

Deze uitgave is tot stand gekomen naar aanleiding van het congres *Vooruit met de wijk!* op 11 oktober 2018 in Groningen. Graag willen de auteurs alle sprekers en sessiebegeleiders van het congres bedanken voor hun bijdragen aan het congres en deze uitgave.

Auteurs: Niels Gastkemper, Matthijs Uytterlinde, Kaj van Arkel en Anne Kunst

Fotografie: Michel Mees, Niels Gastkemper, Hollandse Hoogte (cover) en beeldbank Platform31

Met medewerking van: Gemeente Groningen, G40 stedennetwerk, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en LSA bewoners

Redactie: Platform31

Vormgeving: Gé grafische vormgeving

Platform31

Kennis- en netwerkorganisatie Platform31 ziet de **trends** in stad en regio. We **verbinden** beleid, praktijk en wetenschap rondom actuele vraagstukken en komen tot een **aanpak** waarmee bestuurders, beleidsmakers en uitvoerders direct aan de slag kunnen. De oplossingen houden we niet voor onszelf: **iedereen profiteert mee** van de resultaten.

Postbus 30833, 2500 GV Den Haag

www.platform31.nl

Hoewel grote zorgvuldigheid is betracht bij het samenstellen van dit rapport, aanvaarden Platform31 en de betrokkenen geen enkele aansprakelijkheid uit welke hoofde dan ook voor het gebruik van de in deze publicatie vermelde gegevens. Alles uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt mits de bron wordt vermeld.